Tečaj XVII. **NOVICE** List 40

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 5. oktobra 1859.

Kako sem svoje travnike zboljšal, da sem si dvakrat več sená nakosil.

Gospodarji svoje senožeti še zmiraj grozno zanemarjajo, in vendar jim sèm ter tjè marsiktera senožet majhne stroške, ki so jih na-nje obernili, že prec v pervem letu obilo poverne. V dokaz tega naj povem sledeče:

Precej za svojo hišo imam senožet štiri orale veliko; štirivogljata je; proti severju in jugu je precej bolj stegnjena kakor proti izhodu ali zahodu; proti severju visí proti jugu se pa navkreber steguje; tù je skoz senožet graben urezan, po kterem se voda iz soseskinega bajerja in iz vasí deževnica odtekate. Po tem takem bi se bila senožet že od nekdaj lahko prav pametno namakovala. Toda to se ni zgodilo, zakaj nek ne? — zato, ker, če je suša pritisnila, se je voda iz bajerja po malem ocejala in v grabnu počasi pogubila in do dobrega posušila; — verh tega je bila senožet prehribovita in neravna, da bi se bila voda po nji na vse platí lahko napeljevala; — ob dežji pri hudem vremenu, ko je največ deževnice in gnojnice po grabnu teklo, pa nisem smel vode na senožet spušati, ker mi jo je dostikrat, brez vsega napeljevanja, s peskom in kamenjem neusmiljeno zasula.

Po tem takem sem imel enkrat premalo vode; v suhem letu pa malo sená na svoji pred nosom ležejoči senožeti. Tudi iz sosedovega dvorišča ste se gnojnica in lužnica v moj graben ocejale; pa tudi od tega nisem imel dobička nobenega, zato ker se mi je ondi, kamor se je gnojnica ocejala, o suhem in vročem poletji vsa trava požgala in posušila, v mokrotnih letinah mi je bila senožet pa premokra. Da kratko rečem: sedel sem v bogastvu, pa sem bil vendar le reven.

Mislim tedaj in mislim, kako bi si dosihmal zanemarjene zaklade v bolji prid obernil. Zmislil in zadel sem jo bil kmali, in že lansko jesen sem se lotil dela.

Ker nisem smel soseskinega bajerja zapreti, da bi se bila v njem voda bolj zberala, in potem z večjo močjo in nagleje po grabnu tekla, se mi ni nič druzega boljšega zdelo, kakor na svoji lastni senožeti bajer napraviti. Na sredi tiste straní, ki je višje ležala, sem dal lužo tikoma grabna napraviti tako veliko, da je deržala dovelj vode za celi travnik. Luža ni bila globoka, ampak ob krajih sem jo dal visoko zajeziti, da se je mogla voda iz nje na vse platí po travniku ložeje napeljevati. Na tistem kraji proti grabnu sem ji zatornico napravil, da se ni o deževnih dneh preveč vode va-njo nahahljalo. Gnojnica in lužnica iz sosedovega dvorišča ste se pa vedno v lužo izlivale. Proti senožeti je bil iz lužo le-sem žleb napravljen, po kterem se je voda po senožeti napeljevala.

Spomladi se je voda iz luže spustila in po travniku sèm ter tjè peljala. Ker so me pa mnogoverstne druge dela zaderževale, nisem mogel po senožeti gričkov in gerbavin znižati in poravnati, zato pa tudi nisem mogel po žlebovih in grabničkih vode na vse kraje napeljati, kamor bi je bil rad. Ker se pa po napravljenih žlebovih in grabničkih vendar le dovelj sveta pokvari, sem premišljeval, kako bi se dali ti vodotoki nadomestiti. Kmali sem jo znajdel.

Omislil sem si močan, iz konopnine napravljen meh, kakoršnega imajo pri gasivnicah; meh ta sem privezal na cev, in tako sem lahko celi travnik močil in škropil kakor sem hotel.

Tako sem letos travnik že trikrat kosil, in ga bom morebiti še enkrat, če bo le jesen gorka; če pa druzega ne bo, bo v jeseni saj dobra paša za živino.

S te senožeti sem dobival druge leta po 5 voz sená in otave, to je, okoli 70 centov. Letos sem pobil ob pervi košnji 47 centov merve, ob drugi 35, ob tretji pa 37 centov, skupaj tedaj 119 centov, tedaj skorej 50 centov več kakor poprejšne leta, in še otave, ki še zdaj raste, v to rajtengo vzel nisem; nadjam se je kakih 15 do 20 cent.; potem takem bom po omenjenem zboljšanji senožeti okoli 70 centov merve letos več nakosil, kakor pretečene leta. Če cenim cent sená po 2 gold. in pol nov. dn. (dobro senó se v naših krajih še rado dražje plačuje), je senó, kar sem ga več od poprejšnih let pridelal, 175 gold. vredno, stroškov v zboljšanji senožeti sem imel pa le 35 gold.

Lahko bom zdaj število goveje živine za eno kravo pomnožil, in potem bom mogel vsako leto en oral njive več pognojiti, in več žita in drugih rečí več pridelati.

Kdor le enmalo prevdari, da brez nič tudi nič rasti ne more, — in kdor vé, kako zlo njive potrebujejo gnoja, da so rodovitne, bo pač spoznal dobroto napeljane vode na senožetih, ktera nadomestuje gnoj, ki bi se sicer njivam pritergati mogel. Če se zraven tega še pomisli, da voda, posebno studenčnica, po svoji višji gorkoti spomladi zemljo bolj zgodaj razgreje in senožet z lepo zelenim pertom prepnè ob času, ko še drugod ne raste nič, in da voda nježne rastlinice varuje poznojesenske zmerzline in mnogo škodljivih merčesov s senožet odpravi, je pač očitno kot beli dan, da voda senožetim veliko bolj tekne kot gnoj.

Vrednost senožeti, na ktero je voda napeljana, je vsako leto večja; zato so pa tudi take senožeti kmetijstvu najbolje podpore. K. Riedl v česk. hosp. listu.

Gospodarska skušnja.

(Sadno pleme po mladih mladikah spoznati). Po Sikler-jevih opazkah se spoznava že v drevesnih sadiščih ali vertnih šolah: kakošnega plemena ali sorte bo sadje. Če namreč hrušica ima gladke in rudeče mladice, bo sad sočen in okusen; tista pa, ki ima ojstre in zelene mladice, bo rodila močnate, suhljate, kerhke in mesnate hruške. Ravno tako pri jablanih naznanja ojstra mladica, kisel, gladka pa sladek sad. — Te opazke so vredne, da bi jih umni kmetovavci prav natanko preskusili, če so resnične ali ne! Ztg. f. Landw.

Od vkupnih sirotinskih dnarnic.

Sirotinske dnarnice ali sirotinske kase se imenujejo tiste dnarnice ali kase, v kterih se hranuje otročji dnar, to je, dnar otrok ali sirot, kterim so starši pomerli.

Cesarski ukaz od 9. novembra l. l. zapoveduje napravo vkupnih sirotinskih dnarnic tudi v takih krajih, kjer to dozdaj ni bilo navadno; to je, da se ima sirotinsko premoženje vkup nalagati na obresti ali činže.

Te dnarnice se bojo o vseh Svetih tega leta tudi na Krajnskem začele.

To koristno napravo, ktera nima samo namena, premoženje otrokom ohraniti in pomnožiti, temuč tudi kreditu kmetiškega posestva na noge pomagati, bojo gotovo vsi kmetje z veseljem sprejeli, ker ponuja lepo priložnost, vso otročjo gotovino za majhne činže v prid kmetijstvu oberniti.

V razum tega in v poduk tistim, kteri nimajo priložnosti deželnih vladnih listov brati, naj nekoliko povem od vkupnih dnarnic.

Vprihodnje, to je, od vseh Svetih se bode stekal vès otročji gotov dnar v vkupne sirotinske dnarnice, ktere imajo cesarski davkarji oskerbovati. Dnarnice te bodo vsakemu otroku, kakor hitro se bo za-nj naložilo saj 20 goldinarjev, od tega zneska dajale obresti (činži) po 5 od sto, in sicer po celih mescih, to je, od 1. dné sledečega mesca za zneske, ki pridejo pred 16. dnevom tistega mesca v dnarnico, za zneske pa, ki prihajajo po 16. dnevu mesca v dnarnico, še le po preteku sledečega mesca.

Gotovine sirotinskih dnarnic se ne bodo več, kakor dozdaj, na razdolgni zalog na Dunaj pošiljale, kteri je le 4 od sto činža plačeval, ampak one se imajo hitro z obresti na hipoteke ali zastavne posestva s postavno varnostjo nakladati, in le tadaj, ko bi se take hipoteke dobiti ne mogle, se utegnejo tudi kam drugam na dober činž naložiti.

Kdor bo tedaj želel kako posojilo dobiti na svoje posestvo iz teh dnarnic, naj se za tega voljo s svojo prošnjo oberne do cesarske sodnije in skaže, da bode to, kar hoče na posodilo dobiti, varno naloženo.

Cesarska sodnija bo sprejela in uslišala prošnje po versti, po kteri so ji bile vložene, in bo ukazala davkovski kasi (dacnii) posojilo iz vkupne sirotinske dnarnice izplačati, od dolžnika dolžno pismo sprejeti in ga varno hraniti.

Te posojila se bojo dajale za činže po 5 od sto in se bojo plačevale za pol leta naprej in sicer po celih mescih od 1. dné tistega mesca, ko se je posojílo najelo. Komur se bo posojílo dalo, se bojo vpisne bukvice izročile, v ktere se bodo plačani činži vpisovali.

Če se bojo činži vselej o pravem času plačevali, ne bo sodnija posojila, ktero morete sicer obe strani pol leta naprej odpovedati, brez posebnega vzroka dolžniku odpovedala. Al če se činži ob svojem času ne plačajo, jenja ta pogodba, in dolžnik se bo opomnil, v šestih tednih dolžne činže plačati, sicer bode zavolj dolžnega kapitala in činžev rubljen.

S posebnim dovoljenjem sodnije se pa bo tudi mogel dolg malo po malem in sčasoma verniti. R. Š.

Različnost živeža
v raznih krajih sveta.
(Konec.)

Slonove noge, zakuhane z močnim palmovim jesihom in kajenskim poprom so Cejlanom več, kakor vsaktera sladčica, ki jo je kadaj skuhal sloveči Apici Rimljanom; meso slonovega rivca je neki zlo zlo okusno, in mast te živine cenijo Bušmani kot prav dar božji in Bušman gré noč in dan dalječ, da dobí grizljej te masti. Ravno tako je tudi mast povodnega konja kaj zlo posebnega; osoljeno čislajo bolj kakor mi vsako slanino in uživajo in rabijo jo, kakor mi srovo maslo; tudi meso te živine je okusno in tečno. Tapirovo meso ima slast, ako je mlade živine, kakor goveje meso, in meso pižmovega prešiča preseže meso našega prešiča, ako se skerbno izreže smerdeča luknja na herbtu. Prešič — zavoljo kterega bi bil neki Charles Lamb mogel hudodelstvo storiti in je neki Kitajec svojo hišo zapalil — prešič naših otročjih let, naše srednje starosti in naših sivih dní, tudi prešič ima svoje opravljivce in zaničevavce, pa njegovega mesa bi ne pogrešal nihče rad, kdor ga je enkrat pokusil.

Največ prešičev redé v Ameriki, kjer cenijo kupe prekajenega mesa po oralih in v Ohiju povžijejo vsako leto skorej 1 milijon prešičev. Na Španjskem je svinjsko meso obrajtano kakor divjačina, pa medlo je in dišečega okusa in brez mastí, tako ne daje nič špeha.

Ljudje sploh mislijo, da klobasa izvira od prešiča, pa moti se, kdor je takih misel, zlasti v večjih mestih, kjer nabašejo marsikdaj čevo bolj s konjskim, oslovskim, kozjim in drugim mesom, kakor s svinjskim.

Da dajejo ptiči dober živež ljudém, ni treba pripovedovati in omenili smo že, da v Indii, Kitajci in drugi narodi še celó ptičje gnjezda jejo; omenili smo tudi, da nekteri narodi merčese zobljejo. Tako imajo Arabi kobilice namesti žita; meljejo in kruh pečejo namreč iz njih, pa tudi solé, sušé jih, ali pa jih kar kuhajo ali pečejo. Mavri cenijo debelo kobilico čez goloba in Hotentoti kuhajo iz kobilčnih jajčic juho, podobno kavi. Tudi murnčke jejo ljudje kakor pri nas nekteri hrošče (kebre), in znamenito bi bilo zvediti, ktera živa reč ne gré pod streho človeškega života. Bele mravlje so neki kaj dobra jed in sploh pravijo, da dajajo mravlje jedém, kterim se pridenejo, neko prijetno kislino. Na Švedskem jih z ribjimi ikrami čistijo in dajajo s tem slabejemu žganju boljši okus. Nekteri divji narodi avstraljski jejo zalego najlepših metuljev, tako da so nektere plemena najkrasnejih metuljev že tako redke kakor bela vrana. Pajki so Bušmanom sladčica in so neki orehovega okusa. Nazadnje naj še omenimo, da Hotentoti po polne pestí opraženih gosenc požrejo in zdé se jim kakor pocukrane češplje. O kako srečni bi bili mi, ako bi mogli našo mladež ; regovoriti, da bi namesti navadnega „cukerberka“ opražene gosenčice zobala! Pomislimo le, koliko dobička bi kmetje imeli in gosposki bi ne bilo treba postav zastran oberanja in zateranja gosenc dajati! Po „Household Words“.

Glasi o cesarskem ukazu,
ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva.
III.

Preden začnem govoriti, kako in v koliko bi se dala slovenščina že zdaj za posamesne nauke s pridom porabiti, naj omenim dve druge reči.

Neki ljubljanski dopisniki so v teržaške in nektere dunajske novine o novi postavi tako pisali, kakor da bi imele zdaj vse šole slovenske biti, vsi nauki se po slovenski razlagati, in je terdil, da je to nemogoče, ker slovenski jezik ni dosti izobražen in nima obilne literature, pa tudi ni dovelj domačih učiteljev. To je pač čudno modrovanje; tudi jez dobro vem, da je pri nas nemški jezik tako potreben, da ga vsak izobražen in dostikrat tudi neizobražen človek znati mora; jez bi nemškemu jeziku še tudi laškega pridjal, ki je v več krajih sploh zlo zlo koristen, za mnoge pa ravno tako potreben, kakor nemški. Toda je velik razloček, po domače vse nauke razlagati ali pa celó nič ne. Vsega ne bo pri nas nihče tirjal; da bi pa slovenščina tako v prahu ostala, kakor je dozdaj bila, pa zopet nihče ne bo zagovarjal, komur je mar za napredek, za čast domače dežele, za blagor slovenskega jezika in naroda; in nova postava nam dovoljuje, se za to poganjati in nam je porok, da to poganjanje brez uspeha ne bo ostalo. Kar pa se očita, da ni slovenskih učiteljev, je tako debela laž, da bi jaz najraje o tem molčal, ako bi tako očitanje ne imelo smisla, da se Slovencov le malo dalje uči, ali pa da jim

je učiteljski stan, njegova potrebnost in imenitnost tako slabo znana, da ga v nikakem čislu nimajo in se tedaj tudi malo za-nj pripravljajo. Sploh diší to očitanje precej po tisti frazi, ki smo jo tolikrat v Augsburgarci brali o „verkümmerte Racen“.

Pa da ne govorim le kar tako, bom povedal fakta, ki bodo jasneje to reč dokazale. Samo na reški gimnazii nas je 6 ali prav za prav še 7 slovenskih učiteljev; da mi se bolj verjame, jih povem po imenu. To so gg. direktor gimnazijalni Vidic, Čičigoj, Žakelj, Turin, Mahnič; jez in pa g. Božić, ki je zdaj sicer drugod, pa je pri nas bil, in ga zopet k nam pričakujemo. V Zagrebu so izmed učiteljev Slovenci: gospod direktor Premru, gg. učitelji Bradaška, Macun, Tušar, Brodnik in Stritar; v Varaždinu gg. Žepić, Valjavec, Lazar in Mandelc. V Oseku je gosp. Kanc. Toliko jih je tedaj samo na Horvaškem in morebiti še več, da jez ne vem. Znano mi je pa, da jih je tudi v drugih deželah; nekteri že izprašani pa so odstopili, ker niso mogli berž službe dobiti in zopet druge enako sposobne je kaka druga sitnost pripravila, da so učiteljstvu slovó dali ali pa gimnazijo z realno šolo zamenili. Če prištejemo vsem tem še tiste slovenske učitelje, ki na domačih gimnazijah službo opravljajo (na priliko na Krajnskem, Štajarskem, Goriškem in Teržaškem), se lahko vsak prepriča, kdor se prepričati hoče (pa nekteri se nočejo!), da je tisto očitanje prazno in puhlo in da je naša Slovenija za to reč kakor za marsikako drugo dovelj pripravnih mož rodila, in ji Bogme! ni treba pred sosedami se sramovati.

Zdaj pa ad rem. Po svojem stanu ne morem in nečem nove postave drugač razlagati, kakor s pedagogičnim in didaktičnim pogledom, to je, da bom le pretresal: ali bi slovenščina kaj druge nauke pospešiti utegnila, — ali bi zamogla učenje toliko veči naukov olajšati in sploh, — ali bi s pridom, ne gledé na narodne želje, v šolah se vpeljati in na korist učencov in nauka porabiti mogla?

Naj začnem s keršanskim naukom; pa naj mi se ne zameri, da o tej reči spregovorim, ki prav za prav res ni moj „Gegenstand“; pa le vendar tako globoko v odrejo in življenje sega, da mora vsakemu za to mar biti, če prav sam vem, da o keršanskem nauku popolnoma s premislikom in „do tal“ le duhovni gospodje kaj povedati znajo. Omenil bom jez tù le svoje skušnje. Naši otroci so večidel kmečki (gotovo najmanj 90 med 100) in tudi po mestih je povsod toliko terdih Slovencov stanujočih, da se sploh lahko reče, da je pri nas materni jezik vseskoz slovenski, in da se tedaj tudi keršanski nauk sploh po domače otrokom razlagati začne. Naš narod je pobožen, da malokteri tako, in naše matere so zares lep izgled bogaboječnosti. Komaj dete spregovori, ga jame dobra mati na Boga opominjati. Posadivši ga zraven sebe mu sklene ročice; vse je tiho okoli; hlapci so na polji in dekle imajo zunaj opravek; mati sama povzdigne očí, razkladaje sinku ali hčerki, kako je Bog dober in pravičen, kako skerben za vse stvarí, vse vidijoč, da mu nič zakrito ni, da je tù le mesto skušnje, da je pa naša prava domovina drugod; tam še le se bo pri Bogu tisti vedno in večno veselil, kdor je njegove zapovedi poslušal itd. Otrok stermí; sveta groza ga je prevzela, ko vidi, da mati, ktero bolj ko vse drugo ljubi in spoštuje, s tako gorečnostjo govorí, da je gori še Eden, kterega moramo bolj ljubiti in bolj spoštovati kakor vse, kar je na zemlji, bolj kakor očeta in mater. Kako bi svoji materi ne verjel, ali je mogoče, da bi ga ravno tisti ogenj ne prešinil, kakor ga na materi vidi. Začne ga ta očenaš — molitev vseh molitev — učiti; deteje že pripravljeno, da imenitnost njeno ne le razumi, ampak (in to je več) čuti; lahko se naučí potem apostoljske vere in drugih molitev. Iz maternih rok pride otrok v duhovske; naša duhovščina, smemo s ponosom reči, je za keršansko in za vse dobro tako goreča in v svoji gorečnosti tako stanovitna, da se ji le trohica očitati ne more. Otrok je prišel v dobre roke, vera se mu še bolj uterdi, dečki se med sabo skušajo, kteri se bo pred té ali une večje molitve, na pr. vere, upanja in ljubezni navadil; ni ga jim večjega veselja, kakor če vidijo, da so gospod kaplan z njimi zadovoljni. Kaka radost jim se pa še le na obrazu sveti, kadar se jim dovoli, pervikrat k spovedi iti ali celó sv. obhajilo sprejeti. Kdor ni tega sam skusil, ne verjame, kako lahko in globoko se pečat keršanskega duha v otročje serce vtisne. Morebiti bolje, kakor kjer si bodi, v veri izučeni in užgani prihajajo slovenski otroci v mestne nižje in višje šole; po 10 in še več let zopet v teh ostanejo — al žalost obide človeka, ko pogleda začetek in konec! Tam je pobožno dete, blago kakor da bi bilo ravno kar iz božje roke prišlo; tù pa dostikrat dostikrat — prav za prav večidel mladeneč, za vero in Boga mlačen ali pa celó popolnoma že popačen, bahaje se z racionalizmom, zatajivši vero svoje matere, vero svojega slovenskega naroda. In kaj še le pozneje, ko pride na vseučelišče? Kar sem sam vidil in doživel, je strašno, skoraj neverjetno. In iz takih in enakih ljudí se velik del naše gospôde sostavlja.

Vem, da jih je nekaj, ki se bodo temu smejali; njim je taka nemarnost in nevera znamenje časa in celó velik napredek. Toda če človek tudi samo iz narodnega obzira to reč bolj natanko pretrese, vidi, da povsod, kjer je vera pešala, je tudi narod pešal, in kjer je narod oslabel, da je vselej tudi nejevera se prikazovala, in da ondi, kjer je ali celi narod ali pa velik del naroda vero zgubil, je ob enem tudi vse nadušenje za druge velike idee izginilo, za literaturo, umetnost, za narodnost, svobodo in sledni napredek. To pričajo zgodbe Gerkov, Rimljanov in Arabov; in nekoliko smo tudi mi priča tej resnici. Naš kmet je delaven, pobožen — tù je napredovanje; naš rokodelec, obertnik in kupec je marljiv in pošten — tudi tù je napredovanje; naša duhovščina je tako častitljiva in spoštovanja vredna, da maloktera tako, — kako bi njena vestna delavnost brez dobička, dušnega in materijalnega, ostala; naša gospoda pa — je oblečena kakor vsaka druga gospoda; mogla bi nam biti najpervi representant naše narodnosti, na čelu vsakega velikega in blagega početja, na čelu literature, umetnije vernega in vsakega drugega napredovanja. Ali pa je to? Exceptis excipiendis se mora reči, da ne. Pogreznila se je v zgolj materialne interese in je zadovoljna, da so le piške dober kup in je pivo okusno. Od kod to prihaja? Vzrokov je dosti — eden največjih pa je slaba izreja — in slasti pomanjkanje pravega keršanskega duha, in zdaj še le mi je priložnost prišla, nekoliko premisliti: ali ima domači jezik kaj zaveze s keršanskim naukom, ali bi mu ne bil morebiti na največji prid in če ne celó potreben, tako potreben, da je le z njim boljega napredovanja upati. Že zanaprej pravim, da je tako potreben; le prosim to-le premisliti.

Keršanski nauk je za otroka že od konca z domačim jezikom sklenjen; oba imata koreníne skupaj. Komaj dete spregovori, ga že začne skerbna mati na Boga opominjati; to opominjevanje nam je z mnogimi njenimi diminutivi jezik obogatilo, ki so drugim narodom zgolj neznani (Bogek, Ješček itd.) pa se otročjemu sercu tako priležejo, da jih nikoli brez pobožnosti ne izgovarja. Vse molitve, ki se jih potem dete uči, z eno besedo, vès keršanski nauk mu se po domače razlaga, bodi si doma, bodi si pri duhovščini v cerkvi ali v šoli, tudi molitvene bukve so le slovenske. Narodni jezik in keršanski nauk sta tedaj doslej eden zraven druzega rastla, ali prav za prav se eden v druzega zarastla. Za mlade serca niso svete le molitve, tudi posamesne besede, zaznamovajoče tako visoke misli, jim postanejo svete: ne dá se eno brez druzega misliti. Zdaj pride dete v mestne šole. Od konca mu se morebiti še dovoli, po domače se učiti, pa kmali zapazi, da je gospodom vendar le ljubši, če se nemškega „aufsaganja“ poprime; drugo ali tretje leto pa že vsakako po nemški „aufsagati“ mora, če hoče ali ne, in tudi v gimnazii domačega poduka več ne sliši. Kaj pa se zgodi? To kar bi se nikoli zgoditi ne smelo. Jez

mislim, da je keršanski nauk za dušo in serce, za tolažbo tukaj, za večno izveličanje tamkaj, ne pa da se ž njim spomin (Gedächtniss) krepča. In ali ni tako? Starši in duhovni, se lahko reče, povsod otroka iz pravega namena učé; njim je zares mar za njegov dušni in telesni, časni in večni blagor, pa so tudi vsi njihovi pripomočki dobri. Da imajo tudi v mestnih šolah dober namen z otrokom, rad verjamem, toda metoda jim ne velja; kako bi sicer za keršanski nauk tuj jezik rabili? Kake nasledke mora taka metoda imeti? naj jih ob kratkem povem.

a) Otrok, ki se začne keršanski nauk po nemški ali po laški učiti, tega jezika še ne zná dobro; treba mu se je tedaj z jezikom upirati; nekaj razume, nekaj ne, pa če tudi razume, so mu besede še tako nenavadne, jezik mu se tako okorno obrača, da se mora hudo pehati, dokler mu v glavi ostane. Kaj pa dela serce, za ktero je prav za prav ta nauk? Ono je pri takem učenji merzlo, in drugač ne more biti. Da se serce za kako reč ugreje, je pred vsem drugim potrebno, da se jezik popolnoma zná, pa še več, — treba je tudi, da človek v tistem jeziku misli in čuti in človek misli le v maternem jeziku, sicer je pokveka, kteri se snujejo iz raznih jezikov misli — in večidel tudi karakter. Po sedanji metodi tedaj keršanski nauk, razlagan v tujem jeziku, za otroke ni toliko za dušo in serce, ampak bolj za znanje, ne toliko „Gewissens- und Herzenssache“, ampak bolj „Lehrgegenstand in Gedächtnisssache“.

b) Naši otroci imajo, ko pridejo v mestne šole, večidel veliko veselje za keršanski nauk, prav ponosni so, da toliko znajo in ko bi se po domače tudi v mestnih šolah učili, ni dvombe, ne le da bi bolje, ampak tudi raje se učili. Tako pa jih dostikrat formalne težave, ki so v tujem jeziku, ostrašijo; veselje za nauk vsakako se pomanjšuje, včasi celó mine.

c) Keršanski nauk je človeku podlaga moralnosti za celo življenje. Otročje serce je mehko kakor vosek; vsaka dotika mu se vtisne; lahko in berž se ga primejo dobri nauki, ktere je od matere in duhovnov prejel. Treba pa je, da otrok te nauke popolnoma razume in to se godi le z domačim jezikom. V mestnih šolah ga tudi lepo učé, al kaj, ko od konca še vseh besed ne razume, in če jih tudi razume, za-nj le tiste imenitnosti, tiste svetosti nimajo, kakor domače. „Oče naš“ in „Vater unser“ je po smislu vse eno, za otroka pa ni; le uno je za-nj original, ki mu pobožnost budi; to pa le merzla prestava. Vsak psiholog mi bo to poterdil. Taka je tudi z djanskimi nauki. V serce segajo v pervi mladosti gotovo le domači, le domači ga bodo na delo in spolnovanje ganili; tujemu jeziku manjka v tej reči ognja; kako pa se bo brez ognja serce užgalo? Dostikrat se primeri, da se s takim ravnanjem celó pervi vtiski, doma prejeti, iz serca pogubé; otrok si le za to ne upa, razuzdan biti, ker se kazni bojí. Dobro vem, da ta popačenost tudi iz mnogih, drugih skušnjav prihaja, al nekoliko in včasi gotovo tudi iz omenjene napake.

d) Otrok se učí keršanski nauk po nemški ali po laški in pozabi marsikdaj sčasoma domače molitve, naučivši se tujih in poslušaje božjo besedo povsod le v drugem jeziku. Al ni to čudno, da se dete do 10. ali 12. leta z Bogom po slovenski, po tem pa po nemški pogovarja? Mar niso Bogu vsi jeziki enako ljubi? Ali ni sv. Duh v vseh jezikih govoril? Za Božjo voljo, pustite otroku saj pervo vez, ki ga je bolj stanovitno in bolj sladko s Stvarnikom sklenila, kakor ga vsi drugi surogati skleniti zamorejo; saj v tako imenitnih rečeh naj se ne delajo linguistični eksperimenti!

Dalo bi se še več o tem govoriti, pa naj bo dosti. Kaj sledí že iz tega, kar sem omenil? Po moji misli, po mojih skušnjah in po mojem najglobokejem prepričanji to, da naj se učí keršanski nauk vseskoz v domačem jeziku. To je stvar tako potrebna in tako naravna, da je že od nekdaj pri vseh narodih veljavo imela; ima jo večidel tudi v naši deržavi; na Ogerskem in Horvaškem se uči keršanski nauk ali povsod, ali pa saj do pete šole po domače, tudi na Českem in v Galicii se čedalje bolj korist te naprave spoznava. Tako kakor je v naših šolah pa lahko rečem, da nikjer v celem cesarstvu ni, razun dalmatinskega primorja in nekterih krajev na Moravskem. Naj bo v tem enakost za vse dežele, enakost za vse narode. Slednjič naj še enkrat opomnim, da se nisem hotel s to razlago v verske ali duhovske reči vtikati, v ktere dobro vem, da se vtikati ne smem in ne morem; že sem rekel, da le o tem in to govorim, kar sem sam vidil, slišal in skusil in kar pedagogika vsakega človeka uči. Mislim, da sem saj nekoliko razjasnil, kaj keršanskemu nauku pri naših učencih na škodo služi.

J. Terdina.

Narodo- in krajopisje.

Otok Kerk.

Spisal J. Terdina

v odgovor gospodoma Vuku in Klunu.

(Konec.)

Imenitno mi se je zdelo, kako si Kerščani začetje morja tolmačijo. Kjer je zdaj morje, je bilo enkrat vse ravno, lepo polje; ljudje so živeli, da niso bolje mogli; vse so imeli, le solí so si mogli za drage dnarje iz daljnih krajev kupovati. Vedili so, da je v neki skali slan studenec; toda so jim stare bukve prepovedovale ga odpreti, ker bi to silno nevarno bilo. Dolgo so bukve bogali, na zadnje pa je bila njihova nezadovoljnost tako velika, da so šli in skalo prebili. Slana voda je pritekla s tako močjo, da je celo polje potopila, pustivši za spomin le tam pa tam kak otok. — Druga povest pa to razklada, da so od prevelike dobrote se ljudjé prevzeli in tako razuzdano živeli, da je devica Marija, pridši v te kraje, glasno se razjokala in da je v njenih solzah polje utonilo. Vidi se, da so te povesti zgolj kmečke, kakor celo življenje na Kerku. Izvedeni mornarji na Ložinu o morji vse kaj druzega pripovedujejo. Po njihovi pravlici je Jezus, po svetu popotovaje, tudi sem prišel; kjer je zdaj morje, je bilo takrat neskončno polje. Truden si išče Izveličar prenočišča, pa ga nihče ne sprejme. Nazadnje pride v raztergano kočo, kjer trije bratje stanujejo. Ti mu dadó kar imajo, in tudi posteljo. Preden gré drugi dan dalje, se jim razodene in obljubi, vsakemu dar dati, kakoršnega si izbere. Najstareji si izvoli bele gradove, srednji zlata in srebra, mlaji pa pravi, da ga je sram to prositi; zlata bi si sam nabral in gradov sam nakupil; al za vse žulje mu se le slaba plača daje. Šel bi po svetu, si sreče iskat, al zemlja je pregorata in gore preobraščene in presterme ter ne vé ne pota ne kam bi šel, da si pomaga; naj mu dá Jezus ravno gladko pot in hiter voz, za vse drugo pa bo Jezus sam skerbel. Jezus udari s palico ob zemljo; iz nje privrè morje in vse zemlje obdá, in udari ob drevo in drevo se izdolbe v lahko in hitro ladijo, in mlaji brat odvesla in se vozi od kraljestva do kraljestva in kupčevaje nabere si več zlata in si nakupi več gradov, kakor jih brata imata.

Čudno je tudi, kar si Boduli o gori Velebitu domišljujejo. Ondi, pravijo, je ustvaril Bog Adama, pa mu je nekaj malega stvarivne perstí ostalo. Kadar bodo človeški grehi Božjo milost presegli, bo ogenj vse ljudí končal in iz ostale persti bo ustvaril Bog druzega človeka, nov zarod; ta zarod bo boljši od sedanjega, toda slabeji po telesu in manjši, ker je premalo perstí ostalo: po deset jih bo lahko pod enim čebrom plesalo. Na Velebitu stanuje tudi mnogo hudih in dobrih duhov, veš, kresnikov, vukodlakov in drugih pošast.

Sploh se nahajajo za mitologijo še bogati zakladi na Kerku, toda jih bo treba berž berž vzdigniti, če ne, bo prepozno; mlaji rod že skoraj nič ne vé, in če tudi kaj malega vé, ne pové rad, ker mu se te basni preneumne zdé.

Tudi stari ljudjé so že sèm ter tjè dosti pozabili, ker si že davnej ne upajo mlajim pripovedovati, bojé se zasmehovanja.

Boduli so ohranili imena bogovom, kterim drugej ni ne sledú več najti. Naj še nektere basni omenim.

Zmaj Vukotin je delal nekdaj strašno škodo ljudem in živini, požiraje celó ladje in vozove; po suhem in po mokrem je divjal, da ni bilo nobenega zavetja pred njim. Ko pa so jeli cerkve zidati in so zvonovi zapeli, ga je tak strah prevzel, da je pod Velebit šinil; al tudi ondi mu zvonjenje preveč nadleguje; rad bi spet na dan prišel in dalje pobegnil, pa ne more. Še le takrat se bo to zgodilo, ko ne bo v primorji nobene pobožne duše več in tisti strašni čas se približuje. Že je dobil Vukotin toliko duška, da skoz gorske jame svojo silno sapo izpušča: ta sapa je grozovitna „senjska burja“, ki čedalje huje razsaja, da se tujci skerbno teh krajev ogibljejo in celó domači ljudje trepetajo, ne mogoči, se je privaditi. Kadar pride zopet zmaj Vukotin, pa gorjé ljudstvu in deželi!

O vetrovih je še ena povést. Zavolj trikratnega zatajstva je mogel sv. Peter zemljo deržati; ko pa se je spokoril, jo je Božji ris mu prevzel. Temu risu je bil dal po posebni milosti Bog zapoved, da tistega petelina zadavi, ki je imel Petru zapeti. Brez petelina bi bil ta apostelj brez greha ostal. Ris pa ni zapovedi poslušal. Ko so vojaki na dvorišču Izveličarja mučili, se nihče ni za pečenko menil, ki se jim je v nekem kotu pekla. Pečenka diší risu bolj kakor koščeni, stari petelin ter jo pojé, petelina pustivši. In za to prederznost se zdaj ris pokori, težko zemljo deržé. Vès togoten jo pretresa, strašno pihaje. Od tod prihajajo zemeljski potresi in vetrovi.

Strašna pošast je Mrak. Vojskuje se s solncem, pa do zdaj je še ni nobeden zmagal. Podnevi je solnce huje, z gorečimi puščicami streljaje zapodi Mraka v najglobočeje brezna. Zvečer pa se ta zopet ujunači, odgnavši silnega sovražnika, ga lovi celo noč v veliko mrežo, pa vselej, kadar méni ga zadergniti, se priplazi danica in mrežo prestriže. Nazadnje pa bo Mrak zmagal in zemlja bo brez svitlobe ostala. Tudi ljudém je Mrak nevaren; blizo hiš sicer ne gré; če pa dobi človeka na samem, ga popade za lase in ga treši dalječ kam, da več ne vé kje je in kako bi domú prišel. Vino mu smerdí, zato pijancem nič žalega ne dela; rad pa ima tatove in razbojnike; kaže jim pot in zmeša preganjavcem sled, da jih ne najdejo.

Posebno dosti povesti je o Maliku. Malik (tudi: Malić in Malićac) je nekaj našemu škratu podoben. Strašen nagajivec je. Najraje prebiva v gojzdih, in ondi ga neprenehoma človeški glas oponašati slišimo. Sploh ni varno, po hosti gredé glasno govoriti, sicer je Malik koj za petami, kar le more, nadlegovaje. Če si jezen, bo skočil pred te in se s svojimi belimi zobmi tako hudobno zarežal, da boš za njim planil, pa v misli, njega udariti, si boš roko na bodeč tern nasadil. Če jokaš, ti se iz vsega gerla krohota; ako se pa smejaš, bo v kakem kotu tako bridko zajokal, da te vse veselje mine. Včasi, kadar človek brez skerbi tjè v nemar potuje, mu se uleže nagloma Malik pred noge, da se spodtakne in pade, kakor je dolg in širok. Posebno se rad zaljubljenim dekletom posmehuje. Izza kakega germa jih začne z ljubčkovim glasom klicati; ko blizo pridejo, jim se pa zopet kje drugod oglasi, da se slednjič ubožice vse zmešane v gošči ob ternje nataknejo in vse raztergane in razpraskane domú vernejo. Malik zvečer tudi v hiše zahaja, da kaj jesti dobí; če mu se nič večerje ne pustí, celo noč ne dá mirú, premetaje pohištvo, lonce ali kaj druzega pobijaje. Prejeto večerjo pošteno plača, včasi precej, najraje pa ob nedeljah, včasi pa tudi še le čez več let z obrestmi vred. Vedno je dobrovoljen, pa cel dan pleše po skalah ali pa se na kakem stermem robu vertí, večkrat pa raja tudi po žitu in drugem sadežu. Najbolje je, ga pustiti, ker storjeno škodo povrača. Starka ni imela druzega kakor zelnik. Žalosti je omedlela, zagledavši fantiča ji edino blago, zelje, teptati. Čudno pa jame drugi dan gledati, ko spet na zelnik pride. Vse stojí pokonci, in zelje ima lepše, debelejše glave, kakor jih je pred imelo, in dobila ga je dosti več memo druzih let. Malik je majhen, bel, uren, prijazen deček, oblečen v pisano suknjico, ki mu do kolen sega; na glavi pa ima rudečo kapico, nekoliko na desno uho nagnjeno. Malik vé za vse zaklade in marsikak sleparček, ki je svoje dnarce zapravil, ali jih pa nikoli nič imel ni, ga zato še dan današnji zalazova. Toda ga je težko ujeti, ker berž odskoči in se ti, če ga že deržiš, na enkrat iz rok izmuzne in pobegne. Kdor pa ga ulovi, mu zapoveduje, kar hoče; Malik ga vse boga, pa dalj ko do perve nedelje nikjer ne ostane. Pravijo, da je že marsikteri po Maliku obogatel. Človeku služi tudi celo življenje, če mu se zapiše, davši mu v zastavo svojo senco. Govorí se, da človeško senco sijaje, Malik vedno mlad ostaja, sicer bi se postaral in umerl. Toda človek, ki je senco zastavil, začne kmali hirati in ne odide z lepo zgodnji smerti. Za dušo pa Malik ne mara, tedaj je velik razloček, zapisati se hudobi ali pa Maliku. Tega čudnega dečka si človek tudi kupiti more, da ga zaprè v škatlico. Izpod nje vsako jutro zlat pade. V škatlici ga hraniti, je lahko, ker se zná premeniti, kakor hoče; v zatvornici sedí Malik, pa ljudje vidijo kušarja, bramorja, murna ali polha. Ta kupčija pa se ima sploh za velik greh: pravijo, da Malik človeku do smerti res pomaga, da mu pa otroci oslepé ali se pa kak drugač za očeta pokoriti morajo. Malika priklicati, ni težko; najbolje je mu trikrat na kljuko zažvižgati ali pa mu na razpotji z novo piščalko zapiskati, kadar verbe ravno muževne prihajajo. Toda vselej mora biti človek sam in ne smé nič svetega pri sebi imeti. Zato Malika nikoli ni blizo cerkev ali križev; tudi zvonjenja se bojí; zavolj njega, pravijo, se tudi čed ogiblje. Najbolj gotovo ga je dobiti kvaterne večere, plesaje na razpotji in veščam in vukodlakom nagajaje. Pa tudi iskati in klicati ga, imajo pobožni Boduli za strašen greh, ki ga le papež odpustiti zamore.

Otroci Kerški se najbolj Grgurice bojé. Kadar so nepokorni, jim žugajo starši, jih Grgurici dati. Ona je vetika, ostudna žena z brado, in pije rada otročjo krí; najraje umori, če more, otroka v zibeli. Ponoči o luninem svitu pride skoz okno ter se ustopi pred zibel. Ako dete spí, ali ako je kdo zraven, renčé zopet pobegne, in takrat se je ni bati. Če je pa otrok zbujen in sam, uprè va-nj svoje strašne očí, da straha umerje; potem mu krí izpije. Odraščenih ljudí pa se ne loti; mladenči jo večkrat zgrabijo in nabijejo. Reši se jim s tem, da jim prerokuje; kar pové, se nek vse primeri.

Kurenta tudi Boduli poznajo. Tudi njim je Bacchus, ki rad pijance za šalo tik rek, brezen ali morja vodi, posmehovaje se njihovemu zaletovanju in varovaje jih, da ne padejo. Če bi pa pijanec Kurenta preklel, ga precej prekucne. Ta pošast ima tudi ženske rada, posebno stare dekleta; marsikaj sem o tem slišal, pa se ne dá pisati.

Melje bo svet končalo. Melje, pravijo nekteri, je ognjen dež, drugi pa, da ognjen sneg, ki se bo usul z nekega hriba še daleč za Velebitom in bo vse požgal razun Jožefove doline, kjer bodo ljudje se zbrali in sodnega dné čakali.

Tudi za solnce se mnogo pripoveduje. Zaljubilo se je v zemeljsko deklico in jo vzelo. Ko se je začela starati, jo je hotlo prekuhati, da bo spet mlada. Ker je pa iz peči tudi stara prišla, jo je mislilo, da se je znebi, ubiti; pa se je v peči tako uterdila bila, da je smert ni mogla zmagati. Solnce jo je moralo tedaj imeti; tudi ljudje jo še vidijo: tista velika černa lisa v solncu je stara, nagerbljena Solnčevka. Dobil sem celó odlomek pesmi, kjer se Solnčeva ženitev pripoveduje, ta odlomek naj bo konec mojemu popisovanji:

„Rosna, bosa, košutico! — kadi *) si se urosila?“
Tamo doli u livadi — kadi rastu zlate pasi,
Kadi rastu zlate žice **) — i sreberne povezače,
Da mi kuje ključe gradu — da vidimo, če j' u grade.
U grade je devet bratác — med njimi je jedna sestra.
Med sobon se pominjaju — kome hote sestru dati.
Hote l' selncu al misecu? — Bolje j' selncu neg misecu!
Selnce će ju ogrijati — i hoće joj svitlost dati,
Misec će njoj diver biti — zvezdice jetervice.

Slednjič mi je še opomniti, da so izgledi iz bodulskega jezika vsi v Verbniku domá; tù se je po moji misli najčišče ta jezik ohranil, sicer pa jo, kakor pri nas, tudi na Kerku vsaka vas nekoliko po svoje zavija; tako na pr. ne pravijo Dobrinjci če (kaj) ampak čo, ne sem, ampak som.

Dopisi.

Iz Zagreba 23. sept. A. K. — Odkar se je na Reki izneveril „Neven“ svojemu imenu, je horvaška literatura živo pogrešala beletrističnega lista; propad „Nevenov“ je hudo uzdermal književno poslopje naroda horvaškega. Poravnati nekoliko jalovo polje časnikarsko, se je nekoliko gospodov, kterim žarí v sercih plemenita ljubav do domovine in domači mladeži, združilo v blagi namen, da oživijo list za učitelje, odgojitelje in vse prijatelje domovine. „Napredak“ je ime novorojencu; ime lepo, ime ljubko! Da nam živi mnogo let! Pervi list je že prišel na dan; notranja vrednost je učiteljem velekoristna, pa tudi duhovnikom in vsem prijateljem ljudskega napredka čisto primerna. Izhaja vsaki mesec dvakrat na celi pôli, to je, 1. in 15. dan, ter veljá za celo leto 3 gold. nov. dn. po pošti. Naročnina se pošilja: izdateljstvu „Napredka“ v Zagreb. Ker Slovenci nimamo več šolskega lista bi bilo želeti, da bi naši učitelji zagrebškega sprejeli in ga ogerlili kakor svojega; jezik jih ne bo motil, ker so sostavki spisani lahko umevno. Zamolčati pri tej priliki ne morem blagega djanja gospod dr. Josipa Vranjičanj-Dobrinovića, ki je naročil vsem (45) učiteljem srenjske škofije nov šolski list ter uložil polletno naročnino. — 24. dan septembra je bilo naše mesto svedok posebne svečanosti; sprejelo je novega bana, grofa Coronini-Cronberga. V Bregani, na meji horvaški, je bil postavljen slavolok, lepo okinčan gerboma horvaškim in slavonskim in zastavami cesarskimi in narodnimi. C. k. podmaršal žl. gosp. Kušević, c. kr. dvorski svetovavec Konrad Eybesfeldski in poslanci horvaških mest so pozdravili novega bana med mnogimi „živio-klici“ tam zbranega ljudstva. Po kratkem počitku se pridruži 24 kmetov na konjih banovemu provodu, pri Stupniku še drugih 50, in ob štirih popoldne že pokajo možnarji pri savskemu mostu v znamenje, da je došel naslednik Jelačića bana. Vès Zagreb je bil na nogah; staro in mlado je vrelo k savskemu mostu, kjer je bil postavljen krasen slavolok, lepo okinčan zastavami in gerbom horvaško-slavonskim; v sredi se je blišel horvaški napis: „Dobro došao!“ Pozdravil je tukaj bana mestni župan v spodobnem govoru, in ban mu je odgovor ter rekel, da se ponaša s častjo, ktero mu je podelil premilostljivi naš car, izvolivši ga banom horvaško-slavonskim itd. Mestne ulice, po kterih je provod šel, so bile lepo okinčane, vojaki so napravili špalir v savski ulici in v Ilici, pred banijo pa so bile sobrane vojniške in civilne oblastnije in visoka duhovščina katoliška in serbska. V cerkvi sv. Marka se je odpelo „Bog, Tebe hvalimo“; potem pa se je podal novi ban v svojo rezidencijo, kjer mu je belo oblečena devojčica horvaško pesem izročila, s nekterimi serčnimi besedami v domačem jeziku. Na večer je bila velika bakljada z vojaško godbo; prihodnji dan pa so se hodile poklanjat oblastnije zagrebškega mesta.

Od sv. Antona v Slovenskih goricah na Štaj. 28. sept. Z Bogom ljube Novice! Vaš iskreni prijatel Koloman Mulec, subdiakon benediktinskega reda v Admontu na gornjem Štajarskem, Vas više bral ne bode; 37. list je zadnjikrat prebral, potem pa se podal ob pol petih 25. sept. v boljšo deželo; tedaj tudi dopisov ne bote več od njega prejemale, ker njegove roke pokriva černa zemlja domačih goric. — Precej pred njim, namreč 1. avgusta, je zaspal mirno v Gospodu tudi Franc Verbnjak, deficient v Altenmarktu kod Fürstenfelda, oče pesnikov slovenskih goric, ki jo je pa tudi po nemško gladko zavil, kar priča „Vodnikov spominek“ na strani 243. Lahka jima zemljica, pri nas pa blag spomin! — Tukaj ljudjé zlo bolehajo in umirajo, sosebno za grižo; tudi od stekline se mnogo govori, in vendarle en berač druzega sovraži, kar nam ravno ni na čast. — Vina in sploh letošnjih pridelkov bo srednjo mero. Premicje so minule, pa tudi cvekari nas začenjajo zapušati, ker jih sv. Miha v šolo kliče. Slekočov.

Iz zgornje Besnice na Gorenskem 1. okt. Naš narod, pobožnega duha, se sploh rad sponaša z lepo opravljenimi cerkvami. Da tudi Besenčanji nismo zaostali, priča naša precej velika in prijazna cerkev sv. Tilna, ki je nedavno dobila nova stranska altarja, ki jih je podobar Karl Göcel iz Kranja kaj lično naredil. Tudi novih orgelj se Besenčanji veselijo, ktere kaj lepo pojó in so prav čedno izdelane. Imajo osem registrov in delo so domačih mojstrov; naredila sta jih namreč oče in sin Tomaževic iz Besnice. Tudi drug delavec, bivši pomagač znanega orglarja Petra Rojica, je hvale vreden. Z dobro vestjo morem tedaj imenovana orglarja, ki sta naslednika tiste rodovine, ki pod imenom Bendačev že od nekdaj sloví kot izverstna muzična rodovina, vsem ljubim Slovencom priporočiti. Besniški.

Iz Kranja 1. oktobra. Vse se prenareja in popravlja, posebno pa se zboljšuje, kar se tiče učenja in šol. Staro mesto Kranj ni hotlo za drugimi zaostati: zboljšalo je pred nekaj časom plačo učiteljem in popravilo je šolsko poslopje tako, da je veselje viditi ga. Pa tudi gledé poćučevanja napreduje kranjska šola; to poterjujejo učenci, ki dohajajo iz Koroškega, iz Tersta, se vé, da ne ravno mnogi; prepričal sem se pa tega pri preskušnjah tudi sam. Odgovarjali so otroci gladko in natanko, zlasti v pervih razredih; v zadnjih se je vidilo, da nekteri niso vselej razumeli, česar so se v nemškem jeziku učili. Pisanja slovenske in nemške so čedne; le lastnih imen človek pogledati ne sme, tako so spačene in ne le v nemškem pisanji, temuč tudi v slovenskem; verh tega pa ravno tisto ime dvakrat enako pisano ni. — Delitev večidel nemških daril in nemška molitev z nemškim in slovenskim petjem ste končale svečanost, ktero sta gospod tehant Reš in gospod okrajni predstojnik Derbič s svojo pričujočnostjo počastila. — Pri tej priliki moram omeniti „Praktične slovensko-nemške gramatike. Za II. in III. odred slovensko-nemških šol. Na Dunaji, 1857“. Praktična je menda le zato, ker so dodane vaje, nemško-slovenske in slovensko-nemške, sicer pa je kaj nepraktična, pa tudi brez germanizmov in pogreškov ni. — Še Vam sporočam nekaj, čemu se bote Vi gotovo ravno tako čudili, kakor oni, ki so to sami doživeli. V kranjski veliki cerkvi se zbira v nedeljo pri deveti maši skor le samo slovensko ljudstvo; le malo jih zná nemško, in vendar se poje večidel le nemško ali pa še celó latinsko pri tej maši. Neverjetno je, al vendar je resnično! Kaj nimamo v domačem jeziku složenih petih maš? Ne bodimo šalobarde, in dajmo saj Bogu kar Bogu gré v domačem jeziku! Savinski.

Iz Ljubljane. Sv. Mihel je že pretekel in še ni ne sledú ne tirú od mestne gazne svečave ali „gasbeleuchtenge“, ktere začetek nam je bil za ta čas obljubljen. Marsikteri že zabavljajo zavoljo tega. Naj jim povemo, da mestna županija ni tega kriva. Tako-le stojí zdaj ta reč: Teržaška družba, ki je prevzela to novo napravo, je imela pri veliki tergovski hiši L. v Terstu 400,000 gld. naloženih; letos je omenjena hiša na kant prišla in po tem svečarska družba v veliko zadergo, da dosihmal ni mogla nikjer nič početi.

*) Kje. **) Struna, kita.

Do konca tega mesca ima še oddušek; ako ne začne gazne naprave ta čas, zgubi tistih 3000 gold., ki jih je mestni županii za aro dala; mestna kasa bo s tem sicer za 3000 gold. premožniša, al s svečavo smo tam, kjer smo — bili. Med tem pa se je gosp. mestni župan v Benetke obernil, kjer so neko novo in nek prav koristno gazno svečavo znajdli. Vederemo! — V poslednjem mestnem zboru so bili izmed mestnih odbornikov za pretres nove županijske postave sledeči gospodje izvoljeni: dr. Ahačič, dr. Čuber, dr. Kavčič, dr. N. Recher, Seunig in pa vrednik „Novic"; če je treba, si morejo ti še kakih druzih zaupnih mož v posvetovanje pridružiti. V petek smo imeli pervi zbor pod predsedništvom začasnega župana gosp. Gutman-a, v kterem je bilo vsled §. 108 nove občinske postave od 24. aprila 1859 enoglasno sklenjeno, staro mestno postavo od leta 1849 (prav za prav 1850) za podlago posvetovanja vzeti; gospod dr. Kavčič je bil izvoljen za referenta v prihodnjih sejah, v ktere bode poklican tudi magistratni svetovavec gospod Jeras. Osnova v tem posvetovanji izdelana se bo potem na znanje dala skupščini mestnega zbora, da jo bode še ona prevdarila in jo potem predložila najvišji vladi ter prosila za poterjenje njeno. — Njih eksc. gospod deželni poglavar so izvolili v posvetovanje deželne občinske postave 19 zaupnih mož iz različnih stanov. Komisija ta bo gotovo imela tudi zaupanje naše dežele. — Gosp. Hicingerjev „Koledar" se že delj časa natiskuje in bo menda kmali gotov.

Iz Ljubljane. God Njih Veličanstva presvitlega Cesarja je bil včeraj ob desetih z navadno slovesnostjo v nunski cerkvi praznovan.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Cesarski patent od 27. dneva unega mesca, veljaven za vse dežele našega cesarstva, oklicuje, da davki z vsemi dokladami, ki so jim bile priveržene zavoljo vojskinih potreb po cesarskem ukazu od 13. maja letošnjega leta, ostanejo za prihodnje leto 1860 pri starem.

— Nekteri časniki so prinesli novíco, da ministerstvo hoče nekterim manjšim deželam našega cesarstva samosvojno vlado vzeti in dve ali več manjših dežel pod eno vladarstvo djati, tako, na priliko, Salcburško z zgornjo Avstrijo, Šlezko z Marko, Krajnsko, Koroško s Štajarsko itd. Al za gotovo moremo povedati, da vse to ni res.

— Že pred nekimi mesci smo ponovili ministerski ukaz, kteri preklicuje stare bankovce in pravi, da stari bankovci po 100, 50, 10, 5, 2 in 1 gold. se bojo le do konca mesca listopada (novembra) pri vseh cesarskih kasah za plačilo jemali, v deželnih kasah poglavitnih mest vsake dežele (kakor v Ljubljani, Gradcu, Celovcu itd.) pa do omenjenega časa menjali za nove. Ker tedaj stari bankovci le še ta in prihodnji mesec veljavo imajo, naj opomnijo „Novice" svoje bravce kodarkod, da jim ne ostanejo konec prihodnjega mesca kaki stari bankovci v roki, drugač jih bojo (ako se preklic iznova ne podaljša) mogli tirati na Dunaj v bankno kaso, ktera bo stare bankovce še do konca tega leta jemala. Naj tedaj nihče ne pozabi, da starim bankovcom že kljenka!

— Za dunajsko mesto je ministerstvo novo postavo izdalo, kako se smejo hiše zidati.

— V več krajih doljne Avstrije je letošnja tergatev že skor pri kraji, zato ker je grojzdje pretekli mesec zeló gnjiti začelo. Ne bo ne tukajšna kapljica letos tako dobra, kakor se je izperva mislilo.

— Popotovanje cesarske ladije „Novare" okoli sveta skozi 28 mescov je prizadjalo 500,000 gold. stroškov.

Iz Českega. Iz Prage. Oklic deželnega poglavarstva daje na znanja, da se bo za česko deželo 654 težkih in 91 lahkih, za pleme popolnoma pripravnih vojaških kobil prodalo in v ta namen na 14 krajih dražbe napravile.

Iz Ogerskega. Iz Pešta. 20. dan sept. ponoči o polnoči so hajduki glasovitega razbojnika Kontra Jozsi-a vjeli; 500 gold. je bilo za naglavnico tistemu obljubljeno, ki tega roparja vjame, ki je bil drugi glavar tiste razbojniške derhali, ktere se je okoli Oseka vse balo; pred nekimi tedni je pervi glavar Romanić na vislicah konec storil.

Iz Tiroljskega. Iz Bocna. Vsem hišnim gospodarjem je bilo ukazano, naj skerbijo v svojih hišah za take staniša, ki se pozimi kuriti dajo, da bojo mogli vojaki se vkvartirati v mestu in po kmetih.

Iz Galicije. V Krakovi so, kakor „Czas" piše, na čast gosp. ministru Gołuhovskemu, prejšnemu tukajšnemu deželnemu poglavarju, 4000 gold. zložili in iz tega dnarja štipendijo osnovali za dva uboga učenca.

Iz Serbije. Iz Kragujevaca. Govor, s kterim je knez Miloš 22. sept. začetek skupščine pozdravil, je objel vse, kar poprave ali odprave potrebuje. „Bratje! — je začel besedo — mojo dušo tare veliko breme, ki me hoče do tal potreti. Pridši v deželo sem čul mnogo stoka in joka; žalibog! da nisem bil še v stanu solz ustaviti mnogih naših nesrečnih bratov. Od vseh straní se sliši, da je veliko naših ljudí tako silno zadolžnih, da so brez strehe in kruha. Zedinite se bratje! z menoj, da najdemo pomoč zoper to nesrečno bolezen. Čez sodnije tožijo ljudje, da so počasne in nepravične; hudo je, pravde na dolgo vleči; še huje pa, krivično soditi. Pomagajte mi, da tudi to napako odpravimo. Bratje! slabo stojí z našim gospodarstvom; deželna kasa potrebuje dnarja, kakor ga narod potrebuje, brez dnarja pa ni nič. Nerad Vam povem, bratje, pa moram, da prošinj za deržavne službe ni konca ne kraja; trikrat večja bi mogla Serbija biti, da bi mogel vse uslišati. Vradnik biti se ne pravi gospod biti, ampak noč in dan pridno in pošteno služiti v srečo svoji domovini. Bridko mi je slišati, da nekteri delajo razloček med rojenim in udomačenim Serbom. Ne, ne, bratje! ne tergajte serc od serc; naša Serbija je že tako dosti raztergana. Serb je Serb, naj je rojen tù ali tam, ako le po serbsko misli in ravna; tudi vera naj ne dela razločka; s tem bomo svetu pokazali, da nismo srednovekavci. Božji blagoslov naj pride čez Vaše delo, bratje! Al opominjam Vas, da se pečate le z notranjimi zadevami naše dežele, — vse unanje rečí pa prepustite moji skerbi". Ko je knez govor sklenil, so zadoneli od vseh straní klici „hurra" in „živijo".

Iz Černe gore. „Sev. Pčela" razglaša iz Cetinj, da je žena kneza Danila prestopila v gerško vero in pri kerstu ime Olga Aleksandra Evgenia dobila. Kum ji je bil rusovski general-konsul dubrovniški v imenu cara ruskega Aleksandra; tudi francozki konsul je bil priča te slovesnosti.

Iz Rusije. Iz Petrograda. Mnogi časniki donašajo natanjčniše popise velike slovesnosti, s ktero se je 20. sept. obhajal dan, ko je 16 let stari carevič-naslednik Nikolaj Aleksandrović po rusovskih postavah polnoletnost dosegel. Pač redko kje se vidi tolika krasota, kakor se je vidila ta dan tukaj. Ob 10. dopoldne je bilo okoli zimske palače že toliko ljudstva, da se je vse terlo; od 11. do 12. ure so derdrale kočije na to mesto in dovaževale vikšo gospôdo v carsko poslopje. Proti poldné je stopil car s carevičem-naslednikom in vsemi drugimi svojimi sinovi iz palače in je ž njimi gori in doli šel memo kerdela tukaj postavljenih vojakov, ki so cara in sinove pozdravljali z živimi hurra-klici. Potem so se podali v palačo nazaj, kjer jih je čakala že vsa vikša gospôda, ki je bila tako nališpana, da ni moč popisati; zlasti so lesketale dragocene uniforme že oddeleč; vse pa so prekosile gospé v mikavni narodni noši. Ob pol treh so se vsi podali v cerkev, kjer je carevič-naslednik po stari navadi prisego storil. 301krat so zagermeli topovi s terdnjave Petra in Pavla, oznanovaje carstvu veselo prigodbo. Zvečer je bilo mesto osvitljeno in druzih veselic brez konca in kraja.

— Prihod vjetega Šamyl-a se tukaj komaj pričakuje; ni tedaj res, da je že v Petrogradu, kakor smo zadnjič rekli.

Iz Laškega. Najnovejše pisma pravijo, da so v Zürich-u laške zadeve že tako dognali, da je vsaki dan pričakovati novíce, da ste francozka in avstrijanska vlada pogodbo za mir podpisale. Od kongresa se pa še nič gotovega ne vé. Angležki minister lord Russel je v nekem zboru unidan rekel, da angležka vlada, dokler bode on minister, se ne bo nobenega kongresa udeležila, kteri bi Lahom ne spoznal samostojnih pravíc. Vidi se iz tega, da je angležka vlada zdaj velika podpornica Lahom. Začasna vlada toskanska je te dni razglas oklicala, v kterem pravi, da bo vprihodnje vladala v imenu kralja sardinskega. Pravijo, da puntarska armada v srednji Italii šteje že čez 30,000 dobro vredjenih vojakov in da bi se število to utegnilo pod vodstvom generala Fanti-a kmali do 45,000 in še čez pomnožiti. Vse to se nič ne ujema s tem, kar zahtevajo v Zürich-u.

Iz Milana. Število vojakov, ki so v Lombardii doma in so se ločili od avstrijanske armade in že domú prišli, znaša čez 10,000.

— 24. sept. se je kralj odtod v Turin vernil, pride pa 8. dan t. m. spet le-sem in bode tù več časa ostal.

Iz Rima 26. sept. Danes je bil konsistorij, v kterem je bilo 10 škofov izvoljenih. Sklepi bolonješke puntarske vlade so bili vničeni in nekteri poglavarji izobčeni s pristavkom, da papež še zmiraj pričakuje, da se bojo skèsani na pravo pot podali. — Mladega duhovna Bonaparte-ta nekteri kardinali niso hotli za škofa v Raveni izvoliti, ker je še premlad. Al oče papež so na to odgovorili s sv. pismom: „Nihče naj ne zaničuje svoje mladosti“. Mladi Bonaparte se je pa potem sam zavolj mladosti tej časti odpovedal.

— Iz Bolonije 25. sept. Včeraj je bil tukaj velik hrup na čast Garibaldi-tu; Garibaldi je očitno govoril in ljudstvo opominjal se z orožjem oskerbeti, ker bo kmali boj z Avstrijanci.

Iz Nemškega. Iz Berolina. Tudi tukaj se je kolera prikazala, toda dosihmal je še dosti pohlevna.

— Po vradnih izvedbah je gotovo, da dežele nemške colne zveze leto in dan povžijejo 2 milijona in 400,000 centov cukra. Predlanskim so fabrike, ktere delajo cuker iz bele pese, ga že napravile 2 milij. in 200,000 centov, tedaj le še za 200,000 centov manj, kakor se v vsem cukra potrebuje v omenjenih deželah.

— Pravijo, da se je naša princesnja Aleksandrina zaročila s kraljevičem naslednikom angležkim.

— Iz Darmstadta. Nekdo je znajdel strelni papir, ki ima še veliko večjo moč kakor strelna pavola, in žuga spodriniti strelni prah ali pulfer. Lomili so s tem papirjem unidan skale, in kaj dobro se je obnesel.

Iz Francozkega. Kakor za vojsko v Kini, se pripravlja naša vlada tudi močno na vojsko zoper Marokance, kteri napadajo Francoze v Algerii. Ko jih bo otepla, bode od njih terjala ravno tiste tergovske pravice za Francoze, kakor jih imajo Angleži, — svobodnost za vsako vero kakor v Carigradu itd.

— Te dni gré od ust do ust govoríca, da car rusovski sam je vojvodinji Luizi parmazanski pisal pismo, v kterem ji zagotovlja, da se bode na vso moč za to potegnil, da se posadí ona spet na prestol v Parmi, ob kterega je v poslednjih laških homatijah prišla. To bi bila pač važna beseda!

Iz Angležkega. Iz Londona. Počasi, al kaj močno se pripravlja naša vlada za vojsko kitajsko. Te dni so le 2 milijona patron, bomb in kugelj na eno ladijo naložili, 107 kišt pa pušk.

Iz Turškega. Iz Carigrada. Novejše novice poterjujejo, da je res, kar smo zadnjič povedali o zaroti zoper sultana. Zarota je bila res po celi deželi razširjena; vsi Turki stare korenine so bili nje deležniki, zraven pa še 15,000 vojakov. Tisti patent od leta 1856, ki privoljuje kristjanom več pravíc na Turškem in je vseskoz Turkom hud tern v peti, je vzrok te zarote, ktere namen je nek bil terjati, da se popolnoma prekliče hat-i-humayum kristjanski, da odstopijo sedanji ministri, da se odpové sultan vladi in na njega mesto stopi brat njegov Azis Effendi, Turčinom stare korenine zlo ljubi mož. Ako se vse to berž ne spolne, se imajo umoriti sultan in cela njegova rodovina, ministri in vsi njih prijatli. Da bi se Kristijanom — kakor so rekli — bi ne bilo nič žalega zgodilo, bo verjel le tisti, kdor ne pozna turškega „Ne boj se!“ — Da take homatije kot môra tlačijo celo Turčijo, je lahko verjeti. Sliši se, da že čez 1000 zarotnikov je zapertih, med njimi tudi 5 generalov, 9 oberstarjev, čez 300 drugih oficirjev, čez 100 duhovnov in tudi več druge gospode.

Prošnja vredništva. Kakor nas obili dopisi iz vseh slovenskih krajev serčno veselijo, ker ravno po njih so naše „Novice“ pravi organ slovenskega naroda, ravno tako žal nam je, da ne moremo vselej želj častitih gosp. dopisnikov berž spolniti, ako nam — doidejo dopisi prepozno. V torek popoldne mora naš list že gotov biti. Kar nam tedaj v pondeljek popoldne ali torek v roke pride, če je količkaj obširno, ne more več priti v pervi list. Ako je tedaj moč, naj se dragi naši dopisniki podvizajo, da prejmemo dopise saj že v saboto za prihodnji list.

Loterijne srečke:

V Terstu 1. oktobra 1859: **74. 4. 24. 67. 43.**

Prihodnje srečkanje v Terstu bo 15. oktobra 1859.

Žitna cena

v Ljubljani 1. oktobra 1859.

Vagàn (Metzen) v novem dnarji: pšenice domače 5 fl. 35. — banaške 5 fl. 35. — turšice 3 fl. 93. — soršice 4 fl. 3. — reži 3 fl. 20. — ječmena 3 fl. 12. — prosa 3 fl. 36. — ajde 3 fl. 40. — ovsa 2 fl. 12.

Žitna cena

iz Kranja 3. oktobra 1859.

Vagàn pšenice domače 4 fl. 52. — banaške 5 fl. —. — reži 3 fl. 3. — ječmena 2 fl. 87. — ovsa 2 fl. 36. — prosa 3 fl. 6. — ajde 3 fl. —. — koruze 3 fl. 85. — sorščice — —

Kursi na Dunaji

1. oktobra 1859. **v novem denarji.**

Deržavni zajemi ali posojila.	
5% obligacije od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	69.—
5% nar. posojilo od l. 1854 „	79.—
5% metalike . . . . „	73.75
4½% „ . . . . „	65.—
4% „ . . . . „	57.—
3% „ . . . . „	43.50
2½% „ . . . . „	37.25
1% „ . . . . „	14.—
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)	
5% dolnjo - avstrijanske g.	94.—
5% ogerske. . . . . „	73.—
5% horvaške in slavonske „	71.50
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske . „	83.—
Deržavni zajemi z lotrijami	
Zajem od leta 1834 po 250 „	330.—
„ „ „ 1834 petink. „	330.—
„ „ „ 1839 . . . „	118.—
„ „ „ 1839 petink. „	115.—
4% narodni od leta 1854 „	110.—
Dohodkine oblig. iz Komo „	15.50

Druge obligacije z lotrijami.	
Kreditni lozi po g. 100 . g.	98.25
4½% Teržaški lozi po 100 „	124.—
5% Donavske parabrodske po g. 100 . . . „	102.50
Knez Esterhazy. po g. 40 „	80.—
Knez Salmove po g. 40 „	40.—
Knez Palfyove po g. 40 „	35.75
Knez Claryove po g. 40 „	37.25
Knez St. Genoisove po g. 40 „	36.—
Knez Windischgräz. po g. 20 „	24.25
Grof Waldsteinove po g. 20 „	26.50
Grof Keglevičeve po g. 10 „	14.50
Denarji.	
Cesarske krone . . . g.	16.45
Cesarski cekini . . . „	5.72
Napoleondori (20 frankov) „	9.62
Souvraindori . . . . „	16.70
Ruski imperiali . . . „	9.82
Pruski Fridrikdori . . „	10.20
Angleški souvraindori . „	12.03
Louisdori (nemški) . . „	9.80
Srebro (ažijo) . . . . „	19.—

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.